

7.

szám

SZÉKELY

ÜTKÖZÉS

◆ KÖZLETTI-MŰVELŐDÉSI-IRÓDÁLMH HÁVILÁP ◆ MEGJELÉNÍK SZÉKELYUDVÁRHÉLYÉN ◆ I. ÉVFOLYÁM ◆ 1990 OKTÓBER ◆ ÁRÁ: 101eJ ◆

▽ Szabó Barna: TANÜGYI GONDOK ÉS VÁDÁK ÜTKÖZŐJÉN ▽ Fekete János: A SZÉKELY VÉRTÁ-
NÚK ▽ Babits Mihály: KÖLCSEY ▽ Kölcsey Ferenc: MOHÁCS, PARAINESIS ▽ Szimonidesz Lajos: A
MAGYAR VALLÁS ▽ Gálfalvi Sándor: AMIKOR A SELEJT BŰN ▽ Bálint László: „A CSALÁDNAK
VISSZA KELL TÉRNIÉ ISTEN TEREMTŐ TETTÉNEK EREDETÉHEZ” ▽ Balás Gábor: A SZÉKE-
LYEK NYOMÁBAN ▽ Kölcsey Ferenc, Vörösmarty Mihály, Juhász Gyula, Kányádi Sándor VERSEI ▽

Nagy Imre fametszete

TANÜGYI GONDOK ÉS VÁDAK ÜTKÖZŐJÉN

Iskoláink mesterségesen szított és lefojtott bajai kerültek felszínre a decemberi fordulat után. Főként az anyanyelvi oktatásunk sorvasztásából eredő nehézségek immár belülről rombolnak.

— Melyik közülük a legsúlyosabb?

— A szakember-hiány — válaszol kérdésemre Asztalos Ferenc tanár, körzeti tanfelügyelő —, ami különösen vidéken ölt nagy méreteket. Ok: a környék falvaiból a tanárok, tanítók zöme bejött Udvarhelyre. Jelenleg az Udvarhelyi medencében — kivéve Keresztúr vidékét és a két Homoródményt — 96 tanár, 33 tanító és 38 óvónő hiányzik. Ugyanakkor a tanárállomány szakmai rétegződése is a múlt rendszer egyoldalú és káros oktatáspolitikáját tükrözi. Reál szakosok még vannak, de nincs elég idegen nyelv, román, magyar, filozófia és történelem tanárunk. Nehézségeinket fokozza, hogy igen magas a kordvezeménnyel nyugdíjazott tapasztalt tanerők száma. Ha ők teherbíráruk szintjén néhány órát, akár egész katedrát vállalhatnának, sokban enyhítené gondjainkat. De nem teszik, mert nyugdíjazásukat nem követte megfelelő pénzügyi intézkedés.

— Pedagógusaink városba özönlése vidéki iskoláinkat hozta hátrányos helyzetbe, ám kedvező alkalmat nyújtott jóhírű udvarhelyi tanintézeteknek a szellemi építkezésre...

— Ezzel a lehetőséggel egyértelműen élt a Tamási Áron Líceum. A Benedek Elek Tanítóképző azonban nem. Ennek oka, hogy üres katedráira a minisztérium csak az áthelyezések után hirdetett versenyvizsgát. Így aki már elhelyezkedett, nem vette a fáradságot, hogy ide pályázzon. Ezért szeptember 17-én itt tucatnyi katedra még fedezetlen volt. Kénytelenek voltunk máshonnan ideiglenesen áthelyezni tanárokat.

— Névváltoztatás után a gimnázium korábbi egyoldalúságából régi egyensúlyába billen vissza?

— Igen, de nem a névcsere miatt. Elméleti líceum lévén a reál mellett most humán tagozattal is indult. De még mindig 2:1 az arány a reál osztá-

lyok javára. Továbbá érettségi tárggyá vált egy idegen nyelv. Így a matematika-fizika líceumnak is meg kell indulnia a szemléletváltás útján.

— Mi lesz a vidék szakképesítetlenjeivel?

— Megválogatásukkal törekedünk a helyzet javítására. Elsőnek azokat helyeztük el, akik egyetemre kerültek vagy a képző levelezési tagozatára, esetenként már másod-harmadévesek. A reál tantárgyak tanításával elsőként a Tamási Áron líceum, a humán tantárgyakéval pedig a képző filológiai végzettségűt bíztuk meg. Esetről-esetre mérlegeltük a kéréseket, válogattuk a legalkalmasabbakat. Sajnos kivétel is akad. A varsági iskola azért került hátrányba, mert nem ingázható község. Vagy Úlke, ahol a 9 tagú tantestület két tanítónőből és hét érettségizetből áll.

KÁNYÁDI SÁNDOR

ÖREG ISKOLA ÜNNEPÉRE

bennünk is vásznak a lépcsők
bennünk is öregednek —
újulnak a falak

halálunkig halljuk a csengőt
nyelvünk magányos
márvány-tenger partján
milliom rodostóban
zágont

dúlások
üszkös falak
karantén
könyvtelenné árvított
bibliotékák

isten- s embercsapása
mi minden volt
s mi jöhet még

ünnepe előtt
ünnepe után

addig vagyunk-leszünk
amíg a lépcsők bennünk is
vásznak-vénülnek
s újulnak a falak
amíg halljuk a csengőt
s benne a tengert
és minden rodostóban
zágont

1979

— Hogyan segítik szakmailag a helyettes tanerőket?

— Már a téli szünidőben a képzőben pár napos intenzív felkészítőn vesznek részt, hogy a legszükségesebb módszertani ismereteket, fogásokat elsajátítsák. Körzeti tanfelügyelőként ketten hetente hat órát látogatunk, kimondottan segítő szándékkal. Ebben az iskolák igazgatói is fokozottan támogatnak.

— Egyes szélsőségesek már az évkezdés előtt a megyékből „elfűzött” román tanerők visszatérésére szólítottak fel, s a parlamenti hírek szerint ettől ma sem tágt...

— Ezredszer is elismételjük: román kollégáinkat innen senki sem zavarta el! Iskoláink egyszerűen visszaálltak az anyanyelvű tanításra. S mint-hogy az utóbbi öt évben erővel idehelyezett kollégák nem tudtak magyarul, nem vállalták a magyar nyelvű tanítást. Ezért mentek el. Volt rá eset azonban, hogy az illető ismeri nyelvünket, maradt, és jól érzi magát.

Hogy a további vádakát is visszaverjük, elmondom, beindítottuk a román líceumot. Ideiglenesen a képző gyakorló iskolájában működik. Ha a Kuvar negyedben felépül az új iskola, odaköltöznék.

— Városunk magyar iskolái sincsenek rózsás helyzetben, hiszen V-VIII. osztályosaink három műszakban járnak iskolába. Vagy például a 6-os mammut méretei is károsan befolyásolják az oktatói-nevelői munkát...

— Ez is a múlt rendszer öröksége. Javulást a 7-es iskola felépítése fog jelenteni. Ennek a jövő ősze el kellene készülnie. Mi addig sem ülünk ölbe tett kezekkel, a 6-os iskolát kettéosztottuk, kialakítottuk az új iskola tantestületét, tanulógardáját. Ők az idén még a volt szülészeti és a mezőgéppálmás egyik épületében foglalkoznak.

— Köszönöm a válaszokat.

Lejegyezte:
Szabó Barna

A SZÉKELY VÉRTANÚK

„Az 1848 — 1849-es forradalmi harcokban való részvétele a székelység történelmének egyik legszebb, leghísbibb fejezete. Nincs helység, város, község vagy falu a Székelyföldön, amely ne adott volna a forradalomnak hősokeket; emlékü azóta is elevenen él a tömegek szívében” — írta Fazekas János, *Az agyagfalvi székely nemzeti gyűlés 1848 október 16—17* című tanulmányában.

Elevenen él a Gagy-völgyében is, a martonosi Gálffi Mihály és a firtosmartonosi Vass Miklós emléke, akik az 1848-as forradalom leverését követő években próbálták újból felemelni a szabadság zászlaját.

A forradalom elfojtása után a haladó erők Erdélyben is, akár Európa több államában újból szervezkedni kezdtek. Ennek a szervezkedésnek feladata lett volna a népi erők összefogása a hűbéri maradványok felszámolásáért, az idegen uralom — Habsburg elnyomás lerázásáért, a szuverén nemzeti államok megteremtéséért. A Londonban székelő Európai Demokratikus Központi Bizottság sorozatosan a harc folytatására szólította fel az európai államok haladó erőit, köztük a magyarokat is.

A hazai szervezkedés egyik formája a Makk-féle összeesküvés volt. Makk ezredes összekötő személy volt az emigrációban szervezők és hazai résztvevők között. Egy ideig Bukarestből és Konstantinápolyból továbbította az erdélyieknek a forradalmi anyagot.

A Makk-féle összeesküvésben résztvevők egy titkos társaságot alkottak, amelynek élén egy láthatatlan kormány állott.

Az összeesküvés által átfogott terület egy „esztendő” képezett, az esztendő 12 „hónapot”. Erdélyre három, ebből a Székelyföldre egy hónap esett. Ez a hónap felosztott négy „hétre”: 1. Marosszék, 2. Udvarhelyszék, 3. Csíkszék, 4. Háromszék. A hetek napokra (5–8) nap, a napok órákra (10–12 óra) az órák percekre (50–60) és másodpercekre oszlottak. Deák Farkas szerint az órák körülbelül századosi rangban állottak, a másodpercek

voltak a közemberek. A tagok egymást nem ismerték, csak közvetlen felettesüket. Ugyancsak a titoktartás biztosításáért ilyen kifejezéseket használtak: „a citromfák talán még a tavasz előtt virágozni fognak — az átvonuló vándormadarak azt hirdetik.” Ennek jelentése kb. ez: tavasz előtt talán már itt a forradalom. Minden iratot, levelet csak a „hónapok” és „hetek” olvashattak el, akik teljesítik a titkos kormány rendfelfűt. A többinek az volt a feladata, hogy a kapott útmutatásokat teljesítsék és amikor elhangzik a parancs karddal, lándzsával, puskával jelenjen meg a gyűlekezősi helyen. A Székelyföld „hónapja” Török János, Udvarhelyszék „hete” Gálffi Mihály volt.

Az osztrák kormány már

1851 végén tudomást szerzett az összeesküvésről. Hogy miként, erről több verzió látott napvilágot. Egyik szerint az áruló k.örgényi Boér Mihály volt. A Habsburg hatóságok a feljelentés után csak 6 hétre hajtották végre az első letartóztatásokat, hogy minél több résztvevőt felfedhessenek. A letartóztatott összeesküvőket Szébenbe vitték kihallgatásra, családtagjaik egyrészt Gyulafehérvárra.

1854 március 6-án Török Jánost, Gálffi Mihályt, Horváth Károlyt külön-külön szekéren négy fegyveres őrkíséretében visszavitték Vásárhelyre — kivégezni.

Az apa feljegyzése ezekről az eseményekről így szól: „... Mihály fiamat a Revolutió után elfogatták a zsandárokkal és 20 fegyveres katonákkal 1852-ben Januarius 25-én.

A vejemet Török Jánost ezelőtt egy nappal mindketteket Szébenbe alacson fogságba szenvedtették két esztendőig onnan M. Vásárhelyre hozták őket. 1854-ben martius 10-kén fel akasztották sz. György utza végébe, odatemették Horváth Károlyt egy sírba ezeknél a földön becsületesebb ember nem volt, ne tőrd el jó lsten.

Rozsi leányomat Töröknek elfogták 1853 Februarius 26-kán és szébenbe kínozták 1854-ig Áprilisig onnan vitték Fejérvárra, onnan Morvába Olmützbe onnan Cseországba 1856-ba innen 1857-ben május 8-kán megszabadultak és Május 29-kén szerencsésen hazaérkezett.

Gálffi Mihály háza Martonosban megmaradt egészen 1862-ig amikor lebontották és helyébe egy új házat építettek. Megmaradt viszont két kút a ház körül.”

Egy másik kevésbé ismert résztvevője volt a Makk-féle összeesküvésnek a firtosmartonosi Vass Miklós. A szentábrahími kisnemes Vass Miklós tevékenysége nem ennyire közismert, de nagyon sok öreg ember — az 1848-as forradalom résztvevőinek unokái — tanúsítja a következőket: Vass Miklós, aki maga is részt vett a szabadságharcban, rendszeresen foglalkozott a szentábrahími fiatalok katonai kiképzésével a Botá uradalom udvarán (itt van ma a szentábrahími iskola épülete) azért, hogy a forradalom kitörése felkészülve találja őket.

Amikor értesítették, hogy Martonosban Gálffi Mihályt letartóztatták, megmérgezte magát. Sírja a szentábrahími határban a róla elnevezett Vastréten van.

A letartóztatottak közt levő Deák Farkas írta: „Ez az egész história ... oly hihetetlen fantomszerű, hogy ma csakugyan semmi valószínűséggel nem látszik bírni, s az ember hajlandó volna valami hőbortos álomnak képzelni, ha a végén ott nem állana egész meztelenségében a gyászos bitófa ...”

Fekete János

Biró Gábor grafikája

Többet beszéltek róla pár hét alatt, mint talán az egész száz éven át. Úgy kellett újra felfedezni; szinte elmerült a saját dicsőségében. Ahogy nagyjaink közül annyian. Már csak egy arany név volt, a saját sírja fölött. Már csak egyetlen verset jelentett, sőt inkább csak egy strófát. S ez a vers is olyan már számunkra, mintha nem is egy költő verse volna, hanem titokzatos módon mindnyájunké, az egész nemzeté. Aki a Himnuszt hallotta, nem a költőre gondolt. A nemzetre gondolt. Így azonosodott a költő nemzetével, hogy neve is már alig jelentett mást, mint a magyarság sóhajto száját s fohászok keblét.

De éppen ez az elszemélytelenedés mutatta nagyságát. Olyan valaki volt, aki képviselni tudta a magyarságot. Akiből maga a magyarság beszélt: a magyarság, mely tudnivalóan nem annyira tömeg, mint inkább szellem. Nem a „milliók hangja...” Hanem az érzés, az öntudat, mely teljes gazdagsággal és erővel csak egyesekben él, néha csak kevesekben. Az idők ma megint megéreztek velünk ennek az öntudatnak szükségét; mint ahogy válságok idején eszmél az ember igazán magára.

Milyen minőségben képviselte Kölcsey a magyarságot, ahogy csak a legnagyobbak képviselhetik, a vezérszellemek? Kihez folyamodunk, mikor őt lapozzuk föl szorongatásunkban, mint valami kalauzt vagy jóskönyvet? A költőhöz? A politikushoz? Bizonyos, hogy a legszebb magyar versek néhányát ő írta meg. De ha Parnasszusunk fejedelmeinek nevét kérdezik, nem ő jut eszünkbe. A politika elvonta a költészettől. Viszont a politikusok mégis inkább költőnek tekintették. „Kölcsey szónoklatokat írt az országgyűlésen — mondja Kemény Zsigmond —, versek helyett az irodalom számára.”

A célt cselekvésben látta akár a politikusok. „Az élet fő célja a tett” kiáltotta egyszer. Csakhogy a cselekvésben is a tökéletességet szomjazta, mint a költő a versben. Ideálja a görögség álma: a tökéletes szépség és igazság. Aggodalmasan kereste és nélkülözte ezt, s ez az aggodalmasság tette őt bírálónak és elégedetlenné. „Én, ha időm és alkalmam volna, az egész világot szeretném recenseálni” — írja Kazinczynak. És csakugyan egy nagyszerű versében, melyet közvetlenül a Himnusz után írt, az egész világot „recenseálja”. Költőkkel szemben is ő a nagy „recensens”; irodalmunk első kritikai lángelméje. Sokan még ma is rossz néven veszik kíméletlenségét, mellyel a legnagyobbak gyengéire is rátapintott.

Ugyanezt az aggodalmas szigort alkalmazta a politikára. Kiterjed az adatainak gyűjtésétől kezdve országgyűlési beszédeinek stilizálásáig. Most, az évforduló alkalmából csodálkozva fedezték fel az első magyar falukutatót abban, akit feszesen dikciózó, s mondatainak ritmusára mindenekfölött ügyelő szónoknak ismertek. A valóságban a magyar nép életének és viszonyainak vizsgálata ugyanaból az aggodalmas lelkiismeretességéből fakadt nála, mint a körmondatok zengzete. A tökéletesség szomja mindenütt: a tökéletes szépség és igazság. S ennek csak végső betetőzése, hogy mikor a megváltozott utasítások folytán nem cselekedhetett többé eszményei és elvei szerint, lemondott képviselői megbízatásáról, s visszavonult a politikától.

Valóban a tökéletesség szomja és igénye nagy akadály a politikusoknak. Minden léptét nehezíti, s végül is lehetetlenné teszi mozgását. A tökéletesség nincs otthon a

földön. Az emberi cselekedet már lényegénél fogva tökéletlen, mert a tökéletlen valóságokhoz kényszerül alkalmazkodni. Mi kellene cselekedeteink tökéletes szépségéhez és igazságához? A tökéletes szabadság kellene: ami nem adatott a politikusnak. A politikus a viszonyoktól függ. A cselekedet sohasem szabad. Szabad csak a gondolat lehet e földön; és a szó a kimondott gondolat. De ez néha már maga is cselekedet. Sőt a legnehezebb része a cselekedetnek: a kezdete. Úttörő, indító, világító.

A szó, amely már-már cselekedet — de a cselekedet tökéletlensége s megalkuvásai nélkül —, ez Kölcsey igazi birodalma.

S ebben van nagysága. Egészen tisztán költő csak ritkán volt, egészen tisztán politikus soha. Szónok volt. A szó embere, mely hidat csinál a gondolatból a cselekedetbe. Nem az öncélú szép szóé, hanem azé, mely mozgatni és változtatni kíván; akarathoz jön, és akaratra hat; szabadság szüli, s maga is fölszabadít s szabadságot teremt. Kölcsey előtt valósággal ez látszik a szónoki művészet lényegének: a szabadsággal való kapcsolata. „A szónokság szabad nép körében támadt, s szabad nép életéhez tartozik — mondja. „Szó szavat húz maga után; élő tanácskozásban fejlik ki, s tartatik fenn a szabadság szelleme; s jaj a nemzetnek, mely írott parancsokat némán olvas, s vakon engedelmeskedik.”

Babits Mihály

KÖLCSEY

Így gondolkodott Kölcsey a „szónokságról” s a politikai viták szokásáról, amelyet oly divat napjainkban üres szalmacséplésnek, s talán még nemzetrontó veszedelemnek is tekinteni. És így gondolkodott a szabadságról. Szó sincs róla, hogy szabadságrajongása csak a korszellemről fakadt volna, a század liberális áramából. Ezt magával hozta, „büszke magyar”, keletről, ahol „fájának törzsöke nőtt”. Ifjúkorában szerelmi ódát írt a szabadsághoz, Hozzá címen, szapphói mértékben. Később, amikor a Himnuszban a magyar történet viszontagságait sorolja föl, a legnagyobb szerencsétlenség, amire gondolni tud, ami a végső fohászt előkészíti és indokolja, nem a tatár, nem a török pusztítása, nem a „vérözön” és a „lángtenger”. Nem, hanem az, hogy „a holtak véréből” nem virul szabadság, hogy mindez a sok szenvedés és vértanúság nem szerezte meg számunkra az egyetlen, a legnagyobb kincset... Az egész költemény ezen sarkallik. Nemzeti himnuszunk igazában a szabadság himnusza. Káromlás szolgálatával énekli.

A szabadság, amire a politikus—költő szomjazik, amit őriz és kiterjeszteni akar, a történeti magyar szabadság, a magyar nemzet és a magyar ember ősi szabadsága, az ősi alkotmány szabadsága. Ebben az egyben konzervatív, noha egyébként mindenben újító, „reformszellem”, aki nem azt nézi, „mi van most”, hanem „ha az, ami van, jól van-e? S a nemzet és a kor szükségé változást, eltörlést és újítást nem kívánnak-e?” Nem mintha kritikátlanul leborulna a

korszellem előtt; sőt gyakran gúnyolja is annak „mágiás” hatalmát. Nagy tanulság nekünk abban is, amiben haladó és európai, abban is, amiben makacs és magyar. Magyarországot modernné kívánja, boldog nyugati országok társává, egyenlő színvonalon. De esze ágában sincs, hogy az ősi magyar alkotmányt odaadja a korszerű haladás tál lencséjéért. „Nemegyszer hallottam a gondolatlan állítást — mondja —, hogy törvényeink és egész polgári alkotmányunk a régen múlt századok körülményei között támadván, az újabb kor megváltozott helyzetéhez többé nem illenek, s azokat másokkal kellene felcserélnünk. De vajon lehet-e idő, mikor az emberiségnek kevesebb szüksége legyen a szabadságra, s abból folyó jótéteményekre, mint egykor volt? Miért a mi szabadságunkat őrző szent alkotmányt semmivé tenni? Hogy emberi jussainkat elveszessük? Annyira elalacsonyult talán senki se lesz, hogy e természet ellen való óhajlás benne támadhasson.” Fontolni való prófétai óvás. Mintha nem is több mint száz évvel ezelőtti írták volna.

Kölcsey éppen abban korszerű ma, amiben határozottan és kiáltóan korszerűtlen. S ez talán a korszerűség legszebb és legtermékenyebb formája. Világnézete ellenkezik a ma divattal, s megerősít ellentmondásunkban mindazzal szemközt, ami korunk szellemében kóros és veszélyes. Még emberi jelleme is ellentmond annak, ahogyan a mi korunk szereti képzelni a magyar lánglelkűt, az újtó és jövődóért harcoló magyart. Nem a Koppányok vére lázad benne. S csöppet sem „őserő”, ahogy ezt ma értik. Ellenkezőleg, finom, nyugati elme, kiművelt, s ahogy leírtam, aggodalmasan szigorú s óvatos; hazáját a nagy európai kultúrközösségben óhajlja látni, s protestáns létére mély rokonszenvet érez a katolicizmus nemzeteket átölelő egyetemessége iránt. Szent István gyermeke, mint minden igazi nagy magyar.

Szavaiban sem görget sziklákat, inkább csak körmondatokat, kimérve s művészi. Nemzeti vérmesség helyett kedélyén a sötétlen látó ember csüggettsége uralkodik. Fajához szigorú, sőt kegyetlen. Egy megrázó költeményében az egész magyar fajtát korcsnak mondja. Egy másikban, mely ennek folytatása, pusztulásukat jósolja, s odáig megy, hogy ezen nem is talál sírnivalót:

*És más hon áll a négy
folyam partjára,
Más szózat és más keblű
nép;
S szebb arcot ölt e föld
kies határa...*

Szörnyű, önkínzó látomás, melyért ma talán nemzetgyalázás vádját kiáltanák. De titkon mégis mindennél jobban szereti ezt a sokat szenvedett népet, s bízik jövőjében, ahogy mindannyiunknak bízunk kell, ha élni akarunk. Nem a szerencsében bízik, nem az erőben; inkább az igazságban, a szenvedés jogában.

*Megbűnhődte már e nép
A múltat s jövődőt!*

Ezek a sokszor vitatott szavak igazában ugyanazt jelentik, amit ama másik hatalmas kiáltás:

*Egy ezredévi szenvedés
Kér életet vagy halált!*

(1939. augusztus 24.)

Juhász Gyula

A HYMNUS

E bús imádságot dalolta ajkam,
Mikor nem is tudtam még, mit dalol,
Csak éreztem, hogy orgonás szavakban,
Ezer év hűja bűg a hant alól.

A Végeken, hol mély magányban éltem
S Rodostó gyásza szállt lelkem felett,
A néma dachau, büszke szenvedésben
Fajtam keserve, megértettelek!

E dalt daloltam ott fáradt ajakkal,
Az éghez oly közel járt e magyar dal,
Kárpátok ormán ültem egyedül

És gondolkoztam Kölcsey felül,
Ki félszemével a jövőbe látott,
Szent táltosunk, teljék be látomásod!

Vörösmarty Mihály

KÖLCSEY

Meg ne ijedjete, a hazaföldnek szíve dobog fel:
Kölcsey sírjától keble örökre sebes.

(1844)

KÖLCSEY

Nap vala értelmed, jó szíved, csillagok és hold:
Egy nagy természet fényköre hunyt le veled.

(1844)

A csekei Kölcsey-kúria 1853-ban

Ez a világgolgár európai, aki a távoli Veimar és Jéna kékvirágos, elérhetetlen ál-mát vérezte falusi magányában, a legnéye-ben, a legmisztikusabban magyar is volt. A hazaszeretetei ő emelte fel a filozófiai gon-dolat és a vallási világkép síkjába, ő talál-t szavakat a magyar idealizmus számára, és mint a nemzet legfájdalmasabb embere, ő alkotta meg a nemzet imáját.

(Szerb Antal, 1934)

Ki látta az ő arcát valaha akár az irig-y-ség, akár a rágalom, akár a gúny árnyékától elborulni? Az ősz haj alatt nem egy igényte-len s leányi ártatlansági gyermek élt-e, bár mellette, mintegy védőleg, férfias lélek s jel-lemszilárdság óriási alakban állt? Benne nem a legtöbb érdemmel párosult-e a leg-több szerénység? Célja nem vala fénylőnek találni a világ, hanem tisztának saját lel-kiismeretét állat. S bevégzé a roppant mun-kát. Feljutott az erkölcsi nagyságra. Ezért az ő legszebb s legigazibb neve az: nagy ember. S én ismertem őt. Sőt, nemcsak ismertem, de azon igen kevesek közé tartozom, kik előtt kebele nyitva állt, s így láttam, hogy az hason-ló egy magányos kápolnához az erdőben, mely kívül szegény, semmit nem mutat, de benne egy szent nyugszik. Pályám folytatán az élők közt csak egy nagy embert ismertem; s az Kölcsey volt.

(Szemere Bertalan, 1840)

Hirdette, hogy a kritika nem az

egyéni-ízlés szeszélye, vagy önkényesen felál-lított szabályok alkalmazása, hanem az em-beri lélek természetéből folyó általános törvényeké, amelyek az idő változásai között is lényegükben ugyanazok maradnak. Hir-dette, hogy tanulmány nélkül a lángész is gyakran megbotlik, mert nagyság és dagály, erő és zabolátlanság, naivság és gyermek-eskedés s több ilyenek, nagyon közel állanak egymáshoz. Hirdette, hogy valameddig ma-gunkat tömjénezük, s parányi tehetségein-kezt nagyítóútegen szemlélvén hibáinkra szemeinket bezárjuk; valameddig a bíráló kritikaust kifogás nélkül garázdálunk, műve-inket jobbítás alá nem eshetőknek, írói di-csőségünket csorbíthatatlannak hisszük: mindaddig gyermekek maradunk a mély tu-dományok pályáján s a szépművészet me-zején egyaránt erő és ízlés nélkül fogunk bolyongni.

(Gyulai Pál, 1890)

... legyen szabad felszólalni a barátoknak és elmondani sírja felett: ő tisztán futó át a nehéz pályát, s tisztán fog állani emlékeink-ben, mint oly férfiu, kit nem önzés, hanem honszeretet lelkesített; s ki, midőn azon meg-győződésből indult ki, hogy e föld nem egye-seknek, hanem az egész emberi nemnek élvezetére adható, oly elvekért fáradozott, melyeket a jövő kor létesíteni fog. Haza s

király iránti hívséget énekelt a gyermek első dalában; haza s király iránti hívség lelkesíté őt végsőhajtásig. S habár sírját az irigység állja is körül, s habár szemtelen hazugságo-kat kohol a rágalmasz: e név dicső fog maradni közöttünk, mint ama sziklák tenger közepette, melyeket a redjük csapdosó mocsos hullám már csak tisztábbra mos.

(Eötvös József, 1839)

A tiszai követe asztalánál egy férfi ál-lott, kinek halk szótata szent pietás ihletés-ként rezgett végig a csontvelőkön. Egy erős lélek törekény test láncai között. Tar agyát őszbe vegyült kevés hajszál lengte körül; színtelen arcán ezernyi átvirrasztott éjnek tikkadtsága ült; egyetlen szemében a nemzet múlt s jelen bánata tükrözött. Szava tompa, mély és ércetlen, mint egy síri hang, melynek monoton egyformasága csak ritkán, csak az indulatok legfőbb hevében szállongott alá; és lőn még tompább, még ércetlenebb, még síriasabb, mikor aztán ökölbe szorított jobb-ját emelve, a reá meresztett szemek előtt úgy állott, mint egy túlvilági lény, kinek szellem-szavát nem úgy, mint másét, érzéketek sege-delmével, hanem közvetlenül lelkünk lelkével véltük hallani. És e síri hangra síri csendesség figyelmeztet, melyet csak az érzel-mek villanyos kitérése szakasztott félbe.

(Kossuth Lajos, 1842)

MAGVETŐ

Kölcsey Ferenc

MOHÁCS

(Részlet)

Óseitek parányi fészkeket raktanak? szedjétek össze a romokat, s tegyetek belőle mély alapot jövődő nagyságnak. Apró harcokat vívtanak? csináljátok a békesség műveit temérdekekké. Változékonyságban sínlettek? változzatok ti is, mint a lepe, nemesbnél-ne-mesb alakokra. Emlékeik nem maradtak? mi tilt, hogy emeljétek nékiek? mi tilt, hogy Tinódiak helyett ma-gatok álljatok elő lángénekekkel? Minden kő, régi tettek helyén emelve; minden bokor, régi jámbor felett plán-tálva; minden dal, régi hősről énekelve; minden törté-netvizsgálat, régi századoknak szentelve: megannyi lépcső a jelenkorban magasabbra emelkedhetni; ér-zelmeiteknek, gondolataitoknak s tetteiteknek több terjedelmet, tartalmat és célrahatást szerezni; s egész lényetekre bizonyos nemesítő, saját bélyeget nyomni, mely nélkül mind az emberek, mind a nemzetek sorá-ban észrevétlen fogtok, mint parányi vízcsepp az Óce-ánban tolongani.

Képzeljétek embert, ki ifjúságában esztét és erejét

gyakorolta, tanult, munkált, s időről időre magasabb tökély felé sietett. Most jön egy szerencsétlen történet, mely őt emlékezetétől a múltra nézve egészen meg-fosztja; s ő mindent, mit-eddig tanult, munkált, hala-dott vala, elfelejt. Mivé kell neki lenni? Egyszerre bukott le az eddig fáradsággal nyert emelkedésből; nem bír többé alapot, mire építsen. ismeretet, mihez gyűjtsön; s ahelyett, hogy a már félig megtett utat folytathatná, minden lehetséges út töretlen áll előtte. Előbbi élete sírba szállt; s e pillanattól fogva vagy emberi becsének vége van, vagy, ha még lehetséges, újólá kell más, fáradságos életet kezdenie, s minden még oly parányi hangot, képet, gondolatot előlről kezdve, lassú haladással magáévá tennie. És vajon ezen újonnan szerzendő ismeretek, s azokkal egybe-olvadó érzelmek és képzemények a régiek lesznek-e? Nem. Azok a gyermekévi homályos benyomásokon és sejdítésekben kezdődtek; s azoktól fogva vagy kevésbé tisztán szakadatlan szövedékben csatlódtak egymás-

hoz: ez újak pedig semmi kapcsolatban azokkal nem állanak. Más helyzetű s kifejlésű létszerek fogják fel most az első behatást; más körülmények közül foly minden ismeret; nincs már itt a gyermek gyengédsége, élénksége, szállongó heve, sötétisztája s több efféle; s mindezek után a legszerencsés esetben is várhatók-e oly meleg, oly viruló életet, mint amaz első vala?

Egész nemzet élete, mint egyes emberé. Ezt és azt az életen keresztülömlő emlékezet teszi egésszé, folyvásttartóvá, napról-napra gazdagabbá. Töröld ki a lélekből annak ragyogó színeit; és íme az élet halva van. Minden nemzet, mely elmúlt kora emlékezetét

semmivé teszi, vagy semmivé lenni hagyja, saját nemzeti életét gyilkolja meg; s akármi más kezdődjék ezután: az a régi többé nem lesz. Az időtől fogva eltűnt a nemzet, mely magát gyermekkorából szép ifjúságba felvívta; mely tévelygések s előítéletek közt bár, de mindenesetre önérzéssel és saját érdekekkel s bélyeggel készül ki; mely hajdankora képeit századról századra szállítá, míg a késő messzeségben lassanként ideállá váltak, s mely az ideál segédével magát való nagyságra felemelni képes vala. S ti ezen ily szeretetre méltó nemzet helyére mit fogtok tenni?

PARAINESIS

(Részlet)

Idő a nagy mester! Ez egy generációt természet rendé szerént eltemet, s a következőben eléri célját. Ki tud várni, az sokat tud; s nemcsak tud sokat, de tehet, s tenni fog sokat. A bölcs késő öregségében is elülteti a fát, noha hasznával maga nem élhet; de érti, miképpen az rendes időre megnő s unokáját gyümölcscsel enyhíti. Ő tudja miért kell várni; s ki várás után sok jót nyert, az munkálni a jövő korért sem rest.

Van idő, mikor hallgatni s látszó veszteglésben ülni bölcsesség. Bölcsesség és okosság közt különbséget tégy. Mert az okos hallgat és vesztegel, hogy önbátorságát megőrizze; a bölcs pedig, hogy polgártársai nyugalma idő előtt s foganat nélkül ne zavarja fel. Amaz néz önmagára, ennek pillanatai az emberiség előhaladását kísérik.

Mennél több s mélyebb ismerettel bírsz: annál inkább érzed az emberi tudomány bizonytalanságát. Ez érzés önhiúságtól meg fog őrizni; de vigyáznod kell, nehogy ellenkezőleg kétségeskedés szellemét ébressze kebledben. Az élet jól megfontolt, de biztos lépéseket kíván; a kétségeskedés határos a félténységgel.

Mi a boldogság?

Az emberek száz meg százfelét hittek annak lenni; s mindaz nem egyéb eszköznel, miáltal azt elérhetni remélik vala, s elérni mégsem tudhaták. Mind azért mert törekvésük célját az eszközzel összetéveszték; mind azért, mert oly valamit tettek céljá, ami csak más való cél után küzdés következként tűnhet fel. Boldogság fájdalommal s keserűséggel együtt meg nem állhat. Mondhatod-e, hogy ember általános boldog lehet? Embernek időről időre lehetnek örömei; de azok vagy hirtelen enyészve keservekkel váltatnak fel, vagy hosszasan maradván unalomba mennek által.

Érzékeny szívnek több fájdalom jut, mintsem általános boldogságra számot tarthasson érzéketlen sem jót, sem rosszat nem érezhet. Higgy nekem, e szó: boldogság, egyike a legbizonytalanabb, s legszűkebb értelmű kifejezéseknek; s ki boldogságot vadász, ár-

nyéket vadász. Teljesített kötelesség s nemes törekvések önérzése küzdés s bánat közt is nyugalmat tenyész: s ha e nyugalommal, boldogság cím alatt, megelégszel, annak megnyerése szép, jó s erős léleknek keresés nélkül, csupán tettei következkében bizonyos.

Elszórt magvakból aprádonként csírázik és nő fel a kor, mely változásokat hoz magával. Annak feltűntek mintegy tudat—s akarat elleni forrás, mozgás s haladás látszik mindenfelé; s boldog a reformátor, ki e feltűnés első jelenségeit biztos pillanattal észrevette! Ő nem fog egyedül maradni felléptekor, s győzelemmel teszi magáévá a pályágot, melyért a kor előtti küzdők híjában, s többnyire nyugalom és életveszély közt fáradtanak. Az ő osztályrésze dicsőség; midőn az előtte elsüllyedt küzdők sírján egykorúiknak átka fekszik, melyet a később jött maradék szánakozása többé jóvá nem teszen.

KÖLCSEY

M. Kiss József metszete

KÖLCSEY FERENC VERSEI

KÖLCSEY

(Töredék)

Büszke magyar vagyok én, keleten nőtt törzsöke fámnak,
Nyúgotti ég forró kebelem nem tette hideggé;
Szép s nagy az, ami hevít; szerelemmel tölti be lelkem
Honni szokás és föld, örököm kard s ősi dicsőség.
Nyúgoszták az zöld lombjai közt a nemzeti béknek,
Ez ragyog újra midőn tele fénye dalomnak előnti,
S színe varázs sugáiraiban szállítja fel ismét
Óseim árnyaikat, kik az őszkor napjait élték,
Kölcsey nemzetség, Ete hű maradéka, kit egykor
Don hullámi körül, a Hét magyar egyike, hős Ond,
Lángólelés zálogja gyanánt neje karjairól vőn.
Vígán laktanak ők rohanó Tisza partjai mellett,
S hol vadon árnyak alatt barnán viszi habjait a Túr,
Mignem az elkomorult sorsnak nyíla dúlva lecsattant
S könnypatak áradozott a bánatölelte teremben,
S áldozatát vérben fogadá vala boltja sötétén,
Elsíratott hamvak közt, a cégényi monostor...

Cseke, 1831. január

VIGASZTALÁS

Nyögsz, ah, ha nemzetek felett
A sors bűt hozva száll,
S küzdő reményök cél helyett
Újabb veszélyt talál;
S ha a szabadságért folyt vér
Átok leend, s a pályabér
Vagy járom vagy halál!

Mi haszna bű? mi haszna gond?
Törvényt ki szab s határt?
Szerencse köt, szerencse bont,
S vakon használ vagy árt.
Ki éjt s napot fáradva tölt,
Ki nyugszik és kart karba ölt,
Együtt lát hasznos s kárt.

Hát mért törődöl a világ
Sorsán, maroknyi por?
Szárad s kihajt a szőlőág,
Lesz ősszel újra bor.
S kedved ha most mámorba fúl,
Alvás után feljőzanúl,
S kerül megint a sor.

Kis csolnak, ah, csak életünk,
A sors az Óceán
Most szép partokra köthetünk,
Majd hullám mérge hány.
De kedvezőn lengő szelet,
S dörgő vészt a csolnak felett
Túr a bölcs egyformán!

Cseke, 1824. március

A SZABADSÁGHOZ

Nyisd fel ó lángzó kebeled dicső Hölgy,
Nyisd fel a küzdő szeretőre kebled,
Fennröpültedből kegyesen mosolygván,
Égi szabadság!

Nékem is forrtak szemeimben égő
Könnyek, éreztem haza szent szerelmét,
Ints, zajos habként dagadozva várom
Lengeni zászlód.

Járom a gyáván! ki remegve futja
Fennsíkoságed ragyogó világát,
S megszokott rabság' kezein tudatlan
Csörgeti láncát.

Átok a gyáván! ki nevedre borzad,
Mert gyakor szélvész kavarog fölötted,
Mert halálhörgés diadalmi pályád
Mennyei bére.

Szállj ki felhőden, s noha szózatod mint
Villogó szélvész dörög is körülem,
S zöld borostyánod noha fűrted közt
Vérbe fűredt is:

Kellemed látom, s dobog érte mellem,
Csókokat várom szerelemben égve,
Csókokat szomjún epedő ajakkal,
Jer, ne tagadd meg!

Cseke, 1825. december

Kölcsey Ferenc dolgozószobája Szatmárcséken

A magyar vallás (III)

MILYEN VOLT A POGÁNY MAGYAR VALLÁS?

Ezek a történeti jelenetek bizonyosságai az ősmagyar vallás szervezetlenségének, szívsabb ellenállásra való képtelenségének, de semmi adatot nem szolgáltatnak arra, hogy milyen volt ez a vallás? A papság féktelen gyűlölete semmiesetre sem lehetett e vallás lényege, ami pedig a lázadások legszembeesőbb jellemvonása.

Ahhoz, hogy a vallás fontosabb tanait megismerjük, békésebb emlékeit kellene bírunk, ezeket azonban a kereszténység gondosan megsemmisítette. Csak a kalandozó magyarság idejéből van még egy történeti adatunk, mely a pogány magyart a királyok idejében a kereszténység ellen lázadóknál valamivel közönyösebbeknek mutatja. A sanktgalleni kaland alkalmával 926-ban bennjártak a kolostorban, abban mindent felkutattak, szent Gallus oltárához hozzá se nyúltak, a templomban őket csendre intő, féleszű Heribald nevű barátot figyelmeztetése miatt egy párszor nyakonteremtették, különben azonban nevettek a bolondságán. Két bajtársuk belevesztett abba a vakmerő vállalkozásukba, hogy le akarta szedni a templom tetejéről az aranyozott kakast. Az egyik a kakas piszkálgatása közben zuhant le, a másik a toronyból le akart csúnyítani, de nagyon kihajolt, kibukott és agyonütötte magát. Holttestüket a templom kapujában égették el. Olyan máglyát raktak, hogy lángjai a templom boltozatáig felcsaptak, de a templomban kárt nem tettek. Néhány kőborló ráakadt Viborada apáca hajlékára, melybe az befalaztatta magát s mindössze egy kis nyíláson át érintkezett a külvilággal. Felülről behatoltak a házikoba s a benne imádkozva talált Viboradát agyfőbe verték, úgy hogy az másnapra meg is halt. Heribald azonban holta napjáig megemlegette a magyarokat, akik bántották ugyan, de bort is adtak neki s jól is lakatták.

A krónikások a régi magyar vallás jellemzőit felsorolják a vérszerződést, a nagy áldomásokat, a lóhúsevést, a csimbókókba font haját. A keletiek tűzimádóknak mondják őket, de adataik oly hiányosak, hogy istennevőket nem ismerjük, a szertartásairól egyetlenegy bővebb leírás sem maradt.

A régi vallás újabb kutatói ezeket a felette hiányos adatokat ma élő néphagyományokkal és népszokásokkal próbálják kiegészíteni, azonban biztos sikerrel ez a módszer nem kecsegtet. Majdnem ezer esztendő nehéz, ha nem teljes lehetetlen oly néphagyományokkal áthidalni, amelyek ezen az ezer esztendőn át állandóan keresztény hatás alatt állottak s amelyek talán eredetileg sem voltak magyarok, hanem valamely más, itt talált népé lehettek.

A nyelvtudomány nyelvünk emlékeiben, különösen helységneveinkben talál itt-ott utalást a pogánykorra. Áldozókő, Bálványkő, Oltárkő, sok fára végződő helynév (Boldogasszonyfa, Bodorfá, Egyházfa), Tűzhalom, Áldomásfő, Papkő, Pogánvár és hasonlókat mutathatnak az ősi kultusz nyomaira s egy-egy

vallásos fogalmat jelölő szavunkból lehet valamit kiolvasni, ami a dolog természeténél nem lehet több, mint a szó származásának vagy eredetének és rokonságának a kimutatása, vagyis vallásos hatásokra való utalás, minek az alapján bizonyos, hogy a régi magyar élet erősen szláv hatás alatt állott. (Tőlük vettük át például a: király, nádor, vajda, tárnok, pohárnok, ispán, megye, kasza, szántó, rozs, gabona, kalász, szalma, abrak, asztal, petrenee, iga, járom, borona, gereben, vagy az épületrészek elnevezéseit: pítvar, oszlop, garádics, konyha, kémény, ajtó, ablak, eszterhaj, pince, kereszt, keresztény, pogány, keresztelés, bérálás, szent, oltár, karácsony, malaszt stb. szavakat.) Mindezt azonban csak töredék, amit egészévé összerakni soha nem lehet.

Ilyen töredékszámba mehetnek azok a mesékből, babonákból, népies szólásokból, pásztorok csillagismeretéből kihámozott adatok, melyekből arra következtetnek, hogy ősvallásunk

a természetet szellemekkel, tündérekkel, manókkal, lidércekkel, kisasszonyokkal népesítette be, vagy hogy halottaikat kalandozásaik alkalmával megégették, rendesen azonban eltemették s hogy Lehel vezér azzal ütötte le kurtjével Konrád bajor herceget, hogy az menjen előtte szolgálni a másvilágra.

Még aránylag elfogadható képet lehet alkotni a magyarok csillagos egéről, melyen a csillagképek elnevezése sok mitológiai vonatkozást sejtet. Közlebbi magyarázatot ezekhez az elnevezésekhez hiába keresünk. Nem érdektelen azonban, ha a magyar ég mellé odaállítjuk egy szintén ázsiai nép egét, a Közép-ázsia pusztáin nomadizálva élő kirgiz kozákokét, kiknek csillagászati ismeretei atyáról-fiúra szállnak.

„Az égi testek járása szerint

osztják be idejüket. Kifejlett asztrológiájuk van, melynek alapelve szerint szellemekkel van népesülve a látható ég, kiknek befolyása alatt áll minden élőlény. A csillagok nevei összefüggésben vannak a nép szükségével és szokásaival. Így a földszarki csillagot, mely mint iránypont első helyet foglal el, szerintük, az égen, vastuskónak nevezik; Vénusz a pásztor, mivel akkor jó fel, midőn a nyáj legelni megy vagy este hazatér, a nagy medvét a hét farkashoz hasonlítják, melyek egy szürke és fehér lovat kergetnek. A plejádok vad juhok s midőn nem láthatók, a földi juhoknak hoznak takarmányt. A tejút madarak útja, melyek északról délre költöznek.”

Egészen szomorú bizonyítéka azonban, adataink végtelen szegénységének az, hogy az ősvalláskutatás az „egyedem, begyedem, tengeriánc”, vagy a „kis kacska fürdik fekete tóba”, vagy a „hétfő hetibe, kedd kötényébe, szerda szeribe” stb. gyermekdalokat és rigmüstöredékeket, vagy az újévi regölést kénytelen a legkicsinnyesebb és legmesszebbmenő vizsgálat tárgyává tenni, hogy valamit mégis kiolvasson belőlük.

(folytatjuk)

A csillagos ég. Magyar népies csillagnevek alapján összeállította Torockai Wigand Ede

AMIKOR A SELEJT BŰN ... (1)

Van a neveléstudomány egy méltánytalanul elhanyagolt területe, a gyermekotthoni pedagógia.

Elhanyagolt, mert a hazai pedagógiai szakirodalomban ilyen irányú rendszerező, összefoglaló művel nem találkozunk, mindössze néhány tanulmány segíti az itt folyó nevelést. A külföldi szakirodalom gazdagabb, de ott is az általános pedagógiai elveknek a gyermekotthoni nevelésre való alkalmazásával találkozunk inkább.

Méltánytalan az elhanyagolás, hisz a gyermekotthonok a nevelési szituációknak és nevelési eseteknek valóságos tárházai. A több mint százhusz gyermekotthonban több tízezer gyermek neveléséről gondoskodnak és ennek során a különböző nevelési helyzetek és esetek feljegyzése és azok elemzése olyan általános érvényű nevelési elvek, módszerek és eljárások feltárásához vezet, amelyek sikeresen alkalmazhatók az iskolai nevelésben, eredményesebbé tehetik azt, s így gazdagíthatják az általános pedagógiát.

Az iskolában folyó oktató-nevelő munkát nem lehet oktatói és nevelői tevékenységre bontani, hiszen a leghathatósabb nevelési tényezők egyike a rendszeres, igényes oktatás és minden nevelői ráhatás új ismereteket is közöl. Mégis a továbbiakban főleg nevelési kérdésekre összpontosítunk, mivel ez látszik az iskolai oktató-nevelő munka elhanyagoltabb oldalának.

Az alábbiakban — nevelési problémák eseteiréséhez kapcsolatosan — néhány nevelési alapelvre szeretnénk a figyelmet irányítani.

— P. Sándor ötödik osztályos tanuló semmi különösebb nevelési problémát nem okozott. Csendes, közepes tehetségű átlag gyermek benyomását keltette és nevelői is ilyennek tartották.

A nyári szünidő legvonzóbb tevékenysége mindég a fürdés volt. Nem is maradt el róla szívesen senki, P. Sándor egy napon még sem vett részt a fürdésen. Hazatérés után nemsokára jelentik, hogy Sándorral itthon „valami történt”. Kérdéseinkre elmesélte, hogy ebéd után a szénapadláson elaludt. Mire felébredt, a gyermekek már elmentek fürdeni. Mikor lejött a szénapadláról, egy szakállas ember ugrott át a kerítésen és azt kérdezte, hogy az igazgató hol tartja a pénzt. Mivel ő nem akarta megmondani, előbb fojtogatni kezdte, majd késével fenyegetve meghasogatta a bőrét. A történet igazolására megmutatta mellét, ahol 10-15 vágás okozta seb látszott.

A gyermek az érdeklődés középpontjába került. Sokszor elmondatták a történetet, kérdezték, hogy milyen volt a szakállas ember, milyen volt a kés, ruhája stb. Elbeszélése olyan riadalmat keltett, hogy éjszakára a gyermekek — különösen a lányok — szekrényekkel torlasztották el az ajtókat, habár nyári meleg volt, becsukták még az emeleten is az ablakokat. A kedélyek másnap lecsillapodtak, de az addig

csendes gyermek feltűnően kezdett viselkedni: „hősként” járt-kelt és elvárta, hogy úgy is tiszteljék. Ez indította a nevelőket arra, hogy újra megvizsgálják a körülményeket és ennek során mind több ellentmondást fedeztek fel elbeszélésében. Végül is bevallotta, hogy az egészet kitalálta és, hogy valószínűvé tegye társai előtt meséjét, maga hasogatta meg egy éles ívegdarabbal mellén a bőrt. Tettének rugóit keresve megállapítottuk, hogy nagyon szeretne kitűnni társai közül, s mivel tanulását vagy sportját ezt nem érheti el, így akarta maga felé fordítani a figyelmet, vállalva még a sebek okozta fájdalmat is. Ez a felismerés adta meg a kulcsot neveléséhez: rámutattunk érvényesülési törekvésének helytelen útjára, s hozzásegítettük sikerélmények átéléséhez.

— J. Gizella jó gyakorlati érzékkel és fejlett készséggel rendelkező lány, értelmi képessége közepes. Tanulmányi eredménye gyenge. Szóvány, de normálisan fejlett. Sok megnyitkozása ideges alaptermészetre utal. Az intézmény életét és társai nyugalomát sokszor zavarta meg hisztériás kitöréseivel. A feltűnő sírás, kiabálás okát kérdezve, gyakran kaptuk válaszul: „Gizi ismét kiborult”. Ilyenkor gútlis nélkül dühöngött, sírt, kiabált és mindenkit vádolt, vélt sérelmeiért. Nem hallgatott meg senkit, nem fogadott el tanácsot. A rohamai utáni beszélgetéseknél bezzárkózott, de gyakran ismételte: akármit is tartanak róla, ő megmutatja, hogy úgy is ember lesz belőle. Ezen az úton indultunk el személyiségzavarának vizsgálatánál. Kiderült, hogy súlyos környezeti ártalmat szenvedett. Családja nagyon rendezetlen körülmények között él, házuk és környéke piszkos, rendetlen. Egyszer nevelővel meglátogatta családját és az ott látottak, a már bizonyos civilizációs igényekkel rendelkező gyermekből rémületet váltottak ki. Nem akart visszatérni abba a környezetbe, magának külön életet akart teremteni. Képességei nem feleltek meg ennek a törekvésének és ez a belső konfliktus elmélyítette amúgyis gyenge idegrendszerének működési zavarait, ami hisztériás kitörésekben nyilvánult meg. A beszélgetések során igyekez-

tünk erősíteni önbizalmát és arra rávenni, hogy az „emberré válást” ne később, hanem „itt és most” kezdje meg. Kifejeztük, hogy bízunk benne, s hogy ezt a bizalmunkat megerősítsük, vállalva a megterhelésből fakadó esetleges ártalmakat is (rizikó faktor) csoportfelelősi munkával bíztuk meg. Hihetetlen lendülettel vetette magát a munkába, meg akarta mutatni, hogy csoportja különb lesz mint másoké. Sok munkát vállalt magára, gyakran egyedül felszúrta a hálót, mosott, elrendezte a szekrényeket, hogy csoportja dicséretet kapjon. Magas igényeket támasztott csoportja tagjaival szemben, ami azonban újabb konfliktusokhoz vezetett. Ilyenkor úgy érezte, hogy csoportja szándékosan be akarja bizonyítani képtelenségét a vezetésre. Nevelői közbelépésre ezek a konfliktusok, s az azt követő hisztériás jelenetek egyre ritkábbak lettek, s lassan kimaradtak. Megerősödött az önbizalma, kifejlődött önuralma, fokozódott életkedve és később sikerrel végezte el a szakiskolát.

— N. János testileg fejlett, értelmes arcú, de mindig rendetlen ruhába járó tizenegy éves fiúcska volt. Mindenki különnek ismerte és ilyennek fogadták el nevelői és társai is. Befelé néző szemmel mindig egyedül járta, nem keresett mások társaságát, de mindig talált magának valami elfoglaltságot. Ezek is különösek voltak. „Bunkert” épített magának, azt telehordta a legkülönbébb dolgokkal, nem törődött a körülötte zajló élettel. Különösebben nem rongált, de nem bántotta ha a ruhája elszakadt, s keze bepíszkolódott vagy ha a padja tetején a tinta végigömlött. Úgy látszott, hogy nem vesz tudomást környezetéről.

Arra, hogy mégis nyitott szemmel jár a világban, akkor figyeltünk fel, amikor egy műzeumlátogatás után a „bunkerét” átrendezte. Polcokat szerkesztett és arra az összegyűjtött tárgyakat sorba rakta, eléjük helyezett papírcédulákra felírta, hogy melyik mi. Például egy kerti pad törött lábának nyelet mesterkedett, a főhelyre helyezte és ráírta: „Decehal buzogánya”. Ettől kezdve kerestük az alkalmat, hogy figyelmét és alkotókedvét a közösség felé fordítsuk. Mivel ügyeskedő volt rábíztuk, hogy az osztály csempekalnyáinak meglazult ajtaját javítsa meg. Elvállalta, mert különleges munka volt: gyermekek kályhát soha nem javítottak. Munkáját ügyesen elvégezte, amiért megdicsértük társai előtt. Másnap nyakig sárosan, boldogan jelentette, hogy megjavította az intézet összes kályháját. Midőn önkéntes tetteért a közösség előtt megdicsértük, arra is figyelmeztettük, hogy ruhájára jobban kellett volna vigyáznia. Az összes lányok egyhangúan jelentették ki, hogy a ruháját kimossák és társai megtapsolták végzett munkájáért. Ez olyan hatással volt rá, hogy ezután kereste az alkalmat közösségi munkák elvégzésére és ezen keresztül lassan, lassan sikerült bekapcsolnunk a közösségi életbe. A félrehúzódnak külön gyermekből a közösség hasznos tagja lett.

„A CSALÁDNAK VISSZA KELL TÉRNI ISTEN TEREMTŐ TETTÉNEK EREDETÉHEZ”

II. János Pál pápa, a *Familiaris Consortio* kezdetű apostoli buzdításában a keresztény család feladatáról szólva ezeket mondja: „A Teremtő és Megváltó Isten tervében a család nem csupán a maga „identitását” fogja fel — tudniillik, hogy „micsoda” — hanem a maga „küldetését” is, azaz, hogy mit képes és mit kell „cselekednie”. A feladatok, melyeket a családnak Isten akaratából kell végrehajtani az emberi történelem folyamán, a család belső természetéből fakadnak, s megmutatják dinamikus és egzisztenciális fejlődését. Minden egyes család megtalálja és felfedezi önmagában a hivatást, amelyet soha nem lehet elvenni tőle, s amely egyúttal méltóságát és kötelességét is meghatározza.

Teológus korom óta — ekkor találkoztam először ezzel a szöveggel — sokszor elolvastam az apostoli pusztításnak ezt a passzusát, s ilyenkor mindig megfogalmazódott bennem az, amit itt és most le is merek írni: „Székely-magyar család, legyél az aminek lenned kell!”

Talán belső fájdalom — amikor három hónapos voltam szülcim elváltak —, talán öt év pasztorális tapasztalata — látása mindannak a szenvedésnek, amit a sok válás, a próbaházasság, a szabadszerelmek, az abortusz, a lányanyaság, a disszidálás okozott — kényszeríti ki belőlem, hogy megismételjem, hogy újra és újra leírjam: Székely-magyar család, legyél az, aminek lenned kell, s az, ami Isten eredeti tervében voltál: Szeretközösség.

A *Familiaris Consortio* szavaival kifejezve: „A családnak vissza kell térnie Isten teremtő tettének „eredetéhez”, ha fel akarja ismerni és meg akarja valósítani nem csupán létének, hanem történeti cselekvésének belső valóságát is. Mivel Isten terve szerint a család az „élet és a szeretet bensőséges közössége” ezért feladata, hogy egyre inkább azzá váljon, ami, tudniillik az élet és a szeretet közösségévé, egy olyan törekvésben, amely mint minden teremtett és megváltott valóság Isten Országában fog beteljesedni. Ezen felül egy olyan látásmód szerint, amely a dolgok gyökerét tekintti, azt kell mondani, hogy a család lényegét s feladatát végső soron a szeretet határozza meg. Emiatt a családnak az a küldetése, hogy őrizze, kinyilvánítsa és közölje a szeretetet, amely eleven

visszhangja és tükröződése annak a szeretetnek, mellyel Isten az emberi nemet, valamint az Úr Krisztus az ő mennyasszonyát, az Egyházat szereti”.

De hát, ha őszinték vagyunk magunkhoz és valóban szemléljük a dolgokat, hol van az a szeretetközösség, amely „örzi, kinyilvánítja és közli a szeretetet”?

Semmiképpen sem ott, ahol válás válságra halmoznak. Ezen mintegy megsebezve önmagukat és egymást a házastársak, s mi több gyermekeiket, gyermekeiket. A válásban ugyanis valami olyasmiről történik, mint amikor két összeragasztott papírlapot akarunk szétválasztani: mindkettőt eltépjük.

De nincs, nem lehet szeretetközösség ott sem, ahol disszidálnak a családtagok. Férfiak és nők, családapák és családanyák hagyják el családtagjaikat — feleségüket, férjüket, gyermekeiket, szüleiket — és távolabb családjukat: népüket, egyházukat, szülőföldjüket.

És nem beszélhetünk a „szeretet őrzéséről, kinyilvánításáról és közléséről” sem ott, ahol élnek az abortusz „jogával” és önnön magzatuk meggyilkolásával lesznek gyilkosok, népfirtók. Sokan háborogtak s szörnyülködnek ma is a temesvári eseményeken, ahol ártatlan életet — csecsemőket, gyermekeket, terhes nőket, békés tüntetőket — öltek halomra és természetesen veszik azt, hogy megölik, elrakják gyermekeiket, amelyek „hús a húsból és csont a csontjából”, vagy segítőkezett nyújtanak a gyilkossághoz.

A fenti tényekre gondolva felteszem a kérdést: vajon minden családalapítás előtt álló, válásra készülő, menekülni vágyó, életet elutasítani akaró székely-magyar család tudja-e, hogy: „mit képes és mit kell cselekednie”? Vagyis tudatában van-e nem csupán feladatának, hanem identitásának is?

Tudom, hogy sok minden van ebben a kérdésben s talán még több a feleletben, amelyre nem várunk sem írásbeli, sem szóbeli választ. Egyedül a tettek számítanak. Nevezetesen az, hogy: Székely-magyar család legyél az, aminek lenned kell itt és most, ebben a történelmi helyzetben, mert csak így lehet jövőd, jövőnk.

Bálint László
segédlelkész

SZÉKELY ÚTKERESŐ

Közéleti-Művelődési-Irodalmi lap

Megjelenik havonta

Főszerkesztő:

BEKE SÁNDOR

Szerkesztőség:

BALÁZSI DÉNES

CSOMORTÁNI MAGDOLNA

DEÁK ZOLTÁN

KOZMA MÁRIA

RÓTH ANDRÁS LAJOS

Állandó munkatársak:

BRASSÓ

LENDVAY ÉVA

SZENYEI SÁNDOR

Bukarest

CSEKE GÁBOR

Kolozsvár

BENKŐ ANDRÁS

CSEKE PÉTER

EGYED ÁKOS

IMREH ISTVÁN

NAGY OLGA

TÖKÉS ISTVÁN

Margitta

PAP ATTILA

Marosvásárhely

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

TÖRÖK LÁSZLÓ

Nagyvárad

FÁBIÁN IMRE

Sepsiszentgyörgy

MÉSZELY JÓZSEF

VERESS DÁNIEL

ZSIGMOND GYÖZŐ

Székelykeresztúr

FEKETE JÁNOS

FÜLÖP LAJOS

GÁLFALVI SÁNDOR

Székelyudvarhely

HUBBES ÉVA

KOVÁCS SÁNDOR

LŐRINCZ GYÖRGY

LŐRINCZ JÓZSEF

SZABÓ BARNA

VOFKORI LÁSZLÓ

A szerkesztőség postacíme:

4150 Székelyudvarhely,

Postafiók 40.

Készült az

SZKI Computer Media Rt.

TYPO rendszerével

az INFOPRESS-nél

A SZÉKELYEK NYOMÁBAN (6)

CSÍKORSZÁG ELFOGLALÁSA

A keleti területeket eleinte a besenyők országa határolta. A besenyők 889-ig a Jajyk (Ural) folyó tájékán laktak. Őket keletről az — ugyancsak a török népek közé tartozó — *oguzok* ekkor megtámadták, a szintén török *kazárok* segítségével. A vereséget szenvedett besenyők legnagyobb része nyugatra menekült. Néhány év múlva, a bolgárokkal szövetségbe, az Etelközben élő hétmagyarokat támadták meg, és arra serkentették őket, hogy a Kárpátokon belülről vonuljanak. A későbbi Moldova területén alapított országukból a besenyők átszártak a Kárpátokon innenre is. A besenyők azonban a moldovai tájon sem szabadultak meg az *oguzok* egyik részétől, az *úzoktól*, akiket az ugyancsak török nyelvű *kunok* nyomtak keletről. (...) A menekült *úzok* behatoltak Csíksországba, amely akkoriban nemcsak a későbbi Csík vármegye területe volt, hanem Háromszék jó része és még Barcaság széle is.

E területen az *úzok* nyomát — amint Rásonyi László kifejti — északon a Görgény név, délebbre az *Úz* patak, a Nemere-hegység, az *Ojtoz*, *Maksa*, *Makfalva*, *Kökös*, *Tatrag* és *Türkös* neve őrzi.

Mivel a *kunok* nyomása tovább tartott, az *úzok* megkísérelték, hogy mélyebben hatoljanak Erdélybe. Oslu vezérük hadjárata azonban balsikerrel járt. 1068-ban Salamon király serege, amelyben Géza és László királyi hercegek is küzdöttek három oszlopban, Kerlés mellett megrohanta az *úzok* seregét, amely a Cserhalmon védekezett.

A nagy győzelem folytán *Szent László*, aki, egy (a monda szerint *kun*) vitézt, amikor az rablott magyar lánnyal menekülni próbált, párharcból legyőzött, rendkívül népszerű lett a Székelyföldön. A középkorban itt tíz templomban öröklítették meg e viadal eseményeit...

Az így két oldalról is szorongatott *úzok* elhagyták Csíksországot és néhány szóróvándor hátrahagyva, délre menekültek. (...)

Az *úzok* menekülése és a *kunok* érkezése közötti időben a Csíksországnak nevezett terület gazdátlanra vált... Ezért a következő években magyarokkal kellett betelepíteni. Mint ahogy a délre nyomuláskor minden hadból egy-egy rész, a keletre nyomuláskor pedig már — a hadak két-két nemre és 24 ágra osztása folytán — a nemek, illetve ágak egy-egy csoportja vonult tovább együttesen letelepülni, a Csík-Gyergyó-Kászonszék néven ismertté vált területre is jutottak az ágakból, nemekből települők. Ezért találjuk meg a Maros táji, később Marosszéknek nevezett terület szervezeti formáját Csík-Gyergyó-Kászonszékben is. (...) A település azonban a korábbiaktól annyiban eltért, hogy — részben a terület földrajzi alakulása, a folyómenti völgyek szélessége, részben a veszélyeztetett határ közelsége folytán — nagyobb faluk alakultak. Egy-egy faluba tehát több ág jutott és így a lófő ágazataihoz tartozók közül több élt egy faluban és a közemberek tizedesei a falu egy-egy része, az ún. *tízesek* vezetői lettek. (...)

A több tízesből álló falu közösen épített templomot és rendszerint ennek védőszentjéről nevezték el a falut is. Ez az oka annak, hogy a Hargitától keletre levő területen lényegesen kevesebb a régies falunév, mint a nyugatabbra levő tájon.

Felmerülhet az a kérdés is, hogy e jelentékeny terület betelepítése történhetett-e a Maros, illetve Udvar-

helyszék alapjául szolgáló terület népfeltelepítéséről? Erre biztos feleletet nem tudunk adni, de lehet, hogy a székelyek nyugatról, vagyis Magyarországról nyugati részéről való idetelepítése is szóba jöhet. (...)

A „Csíksországi ütem”-ben a székelység csak a Maros és az Olt legfelsőbb folyásának táját népesítették be. Így jutottak arra a tájra, amely annyi természeti szépségben bővelkedik. (...)

Hogy e terület védelmi szempontból mennyire jelentős volt, azt akkor érzékelhetjük, ha tudjuk, hogy 1166-ban a bizánci császárság serege itt próbált betörni. III. István magyar király nagybátyjait, II. Lászlót, majd IV. Istvánt, mint ellenkirályokat támogattak. II. László 1163 január 14-én, IV. István pedig 1165 április 11-én meghalt. Ekkor Mánuel császár elfoglalta a Szerémséget Zimonnyal. Ez időben Mánuel azzal a gondolattal is foglalkozott, hogy III. István nála levő öccsét — a későbbi III. Bélát — nemcsak saját utódává, hanem magyar királlyá is teszi. Az erről értesült III. István vissza akarta foglalni a Szerémséget és serege Dienes ispán vezetésével 1166 elején győzelmet is aratott. A császár serege ez évben még Moldova irányából próbálta megtámadni III. István országát. Vatazész Leó és Dukász János vezetésével sereget küldött be. E sereg azonban már nem jutott mélyebben Erdélybe. Ez a hadjárat bizonyította, hogy a — Szent László győzelme óta kevésbé támadásra kész — kunokon kívül egyéb veszély is fenyegetheti erről az országot.

Azt a feltevést, hogy a csíki táj székely betelepülése aránylag korai lehetett, alátámasztja még egy tény. Az 1882. évi erdélyi egyházmegyei schematizmusból kitűnik, hogy Csíkmindszentén 1188-ból való feliratot találtak kőbe vésvé. Ahol ekkorra már kőtemplom vagy legalábbis kápolna épült, ott jó ideje megállapodott lakosságnak is kellett lennie.

(folytatjuk)

Csík-Gyergyó-Kászonszék címere